

Erősödő egyházi jelenlét az oktatásban

TOMASZ GÁBOR

Eszterházy Károly Egyetem, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetben 2016 őszén vizsgálatot kezdtünk az oktatási szférában bekövetkezett legutóbbi (2010 és 2015 közötti) fenntartói változásokról, különös tekintettel az egyházi intézményekre. A jelenleg is folyó kutatás első szakaszában saját magam a vizsgált hat év KIR-STAT¹ adatbázisainak másodelemzését végeztem el. Jelen dolgozatomban ezekből a számításokból szemezgetek.

Az adatok elemzése során elsőként a közoktatás (újabban: köznevelés) és szakképzés egészét tekinttem át – a három nagy fenntartócsoporthat (önkormányzati/állami, egyházi és magán) közötti legfontosabb különbségekre, változásokra koncentrálva,² emellett igyekeztem az évsoros adatok segítségével megfigyelhető folyamatokat, trendeket megjeleníteni. Ilyesfajta elemzést mások másképpen már előttem is elvégeztek (pl. legutóbb Hermann–Varga 2016). Az egyházi szektort a másik kettőnél mélyebben vizsgáltam, és ez az a része vizsgálatomnak, amely részben vagy teljesen újnak mondható. Az egyik újdonság (ritkaság) a KIR-STAT-adatok felekezeti szerinti bontása, a másik az általános iskolákon belül az ún. „egyházi egyiskolás” településeken³ található intézmények leválasztása és külön – az előbbieknél jóval részletesebb – elemzése.

Általános tendenciák (2010–2015)

A fenntartói csoportok közötti átrendeződést már az intézmények számának alakulása is jól mutatja (1. ábra). Az állami/önkormányzati intézményeket szándékosan kihagytam ebből az ábrából: a jóval nagyobb esetszám miatt a másik két szektorban bekövetkezett

Levelező szerző: Tomasz Gábor, Eszterházy Egyetem, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 1143 Budapest, Szobránc utca 6–8., E-mail: tomasz.gabor@ofi.hu

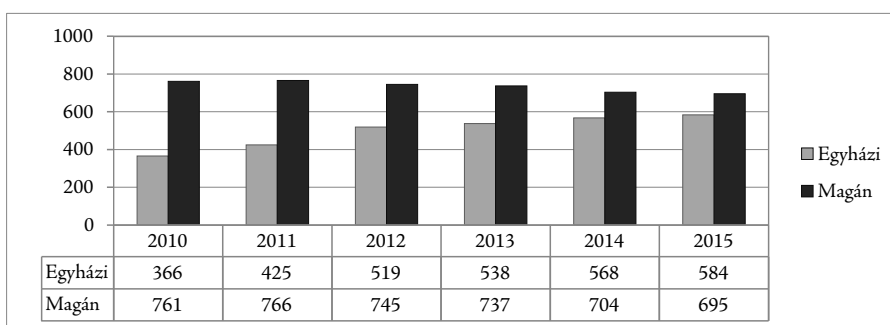
¹ A KIR-STAT a köznevelési feladatot ellátó intézmények statisztikai célú éves adatszolgáltatása („októberi statisztika”).

² Írásom nem érinti a hazai oktatást alapjaiban átalakító fenntartói változást: az önkormányzati iskolák KLIK-hez kerülését. Maga a vizsgálat a három nagy fenntartói csoport (önkormányzati/állami, egyházi; magán) közötti, illetve az egyházin belül a különböző felekezetek közötti különbségek feltárására irányult.

³ Olyan települések, ahol csak egyházi általános iskola található. Lásd még a 8. lábjegyzetet.

változások kevésbé lennének szembetűnők. Mindhárom szektor adatait⁴ ehelyett külön táblázatban foglaltam össze (1. táblázat).

A fenti ábra jól mutat két egymással ellentétes tendenciát: míg a magánintézmények száma a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent (760-ról 695-re, vagyis majdnem 10%-kal), addig az egyháziaké – ezzel ellentétesen és nagyobb mértékben – folyamatosan nőtt (366-ról 584-re, ami 60%-os emelkedésnek felel meg). Az egyházi intézmények aránya a 2010-es 6,7%-ról 2015-ben 9,9%-ra emelkedett, a magánintézményeké 13,9%-ról 11,8%-ra csökkent (kettejük együtt az adott időszakban tehát végig meghaladta az összes intézmény együttesét). Az 1. táblázatban félkövérrel kiemeltem az állami intézmények

1. ábra: Egyházi és magánintézmények száma (2010–2015)

1. táblázat: Intézmények száma és fenntartók szerinti aránya (2010–2015)

Fenntartó	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Intézmények száma						
Állami	4362	4161	4103	4863	4880	4618
Egyházi	366	425	519	538	568	584
Magán	761	766	745	737	704	695
<i>Összesen</i>	5489	5352	5367	6138	6152	5897
Intézmények fenntartók szerinti aránya (%)						
Állami	79,5	77,7	76,4	79,2	79,3	78,3
Egyházi	6,7	7,9	9,7	8,8	9,2	9,9
Magán	13,9	14,3	13,9	12,0	11,4	11,8
<i>Összesen</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

⁴ Itt most az összes oktatási intézményt feltüntettem (óvoda; általános iskola; szakiskola; speciális szakiskola; gimnázium; szakközépiskola; alapfokú művészetoktatás; kollégium; pedagógiai szakszolgálat, pedagógiai-szakmai szolgáltatások). Írásom további részében csak az első hattal foglalkozom (tehát óvodától szakközépiskoláig).

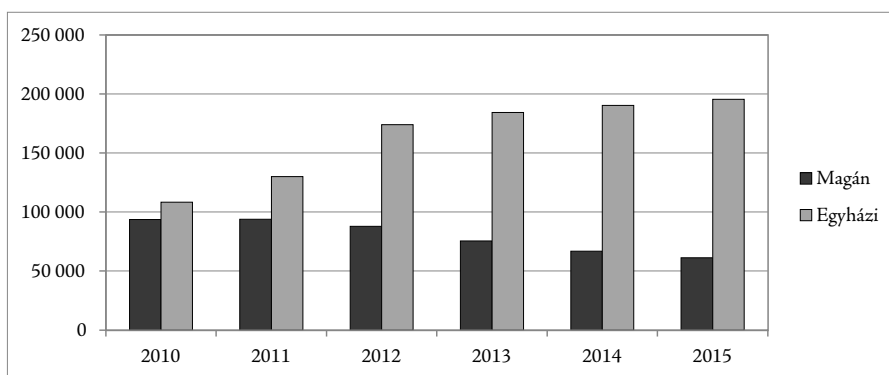
2012-es és 2013-as adatát. Látható, hogy egy év alatt jelentősen nőtt az állami intézmények száma, ami átmenetileg visszaesést eredményezett a másik két szektor arányában.⁵

A 2010 óta megfigyelhető alapvető tendencia (magánintézmények számának csökkenése, egyházi intézmények számának növekedése) tehát már az intézményi adatokból is jól látszik. Persze ahány intézmény, annyi eltérés. Intézmény lehet egy parányi óvoda vagy általános iskola néhány tucat gyerekekkel/tanulóval, de ugyanígy egy több ezer diákot oktató szakképző intézmény is. Egy intézmény lehet továbbá többcélú is: egyszerre képezhet általános iskolásokat és gimnazistákat, vagy szakközépiskolásokat és gimnazistákat, szakközépiskolásokat és szakiskolásokat, és folytathatnánk a sort: szinte nincs olyan kombináció, amelyre ne lehetne élő példát találni. Végül vannak intézmények több (szélsőséges esetben több száz) tagintézménnyel, amelyek különböző településeken, akár különböző megyékben, egymástól nagy távolságra is találhatóak.

A fentiek miatt sokkal árnyaltabb képet kapunk, ha intézmények helyett ún. feladatellátási helyeket vagy tanulói létszámokat vizsgálunk, illetve külön válogatjuk az egyes képzési típusokat. A továbbiakban az utóbbiakkal foglalkozom, hozzátevé, hogy a feladatellátási helyekre vonatkozó adatok is hasonló képet mutatnak.

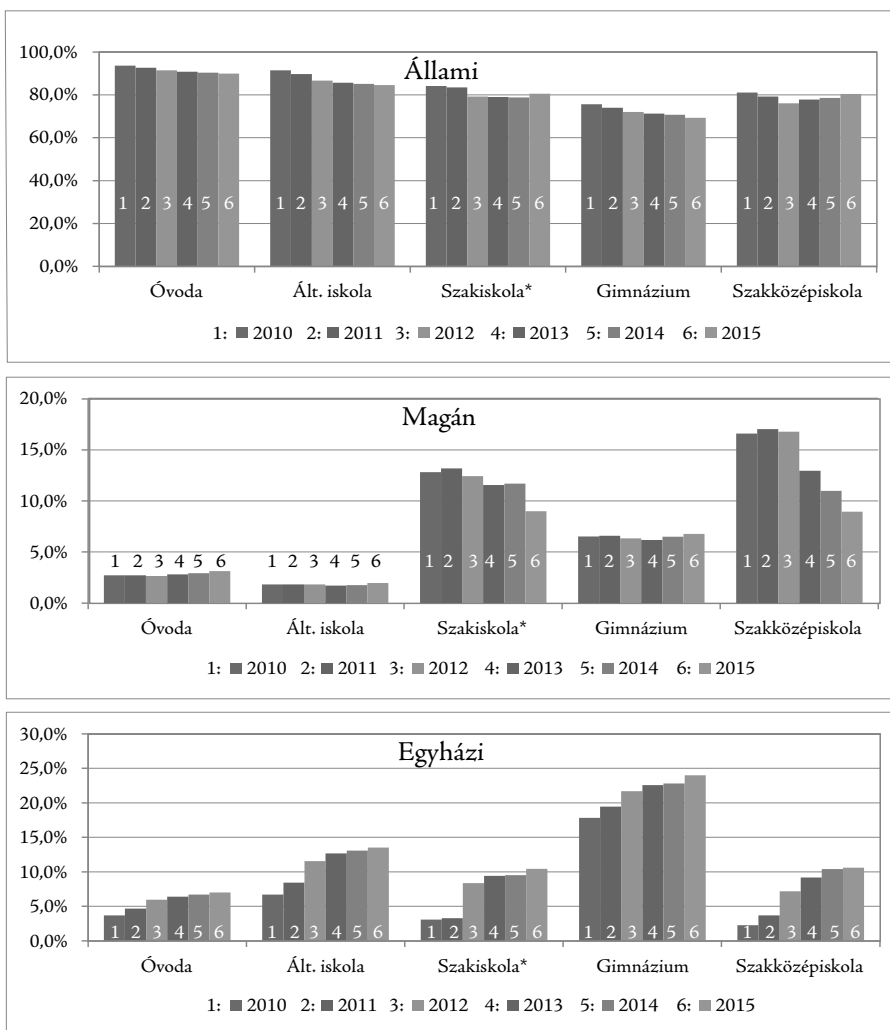
Ha a magán- és az egyházi szféra (nappali tagozatos) tanulói létszámadatait grafikusán megjelenítjük, még inkább egy kinyíló ollóra emlékeztető ábrát kapunk. A magán-szféra intézményeibe járó gyermekek, diákok száma 2010 és 2015 között a kétharmadára csökkent, az egyháziaké majdnem a duplájára (180%-ra) nőtt (2. ábra, illetve Melléklet 2. táblázat).

Egy hosszabb időszak (az utóbbi 15 év) vizsgálata eltérő dinamikára mutat rá. Saját számítások helyett ehhez most Hermann Zoltán és Varga Júlia remek cikkére nyúlok vissza (*Hermann–Varga 2016*). A szerzők írásukban egy jelentős változásra hívják fel a figyelmet. A diákok száma (2001-től) 2010-ig az egyházi és a magániskolákban nagyjából ugyanolyan arányban növekedett (60, ill. 65%). 2010 után ez a tendencia az egyházi intéz-

2. ábra: Óvodások és nappali tagozatos diákok (általános iskolások, gimnazisták, szakiskolások, speciális szakiskolások és szakközépiskolások) együttes létszáma magán-, ill. egyházi intézményekben (2010–2015)

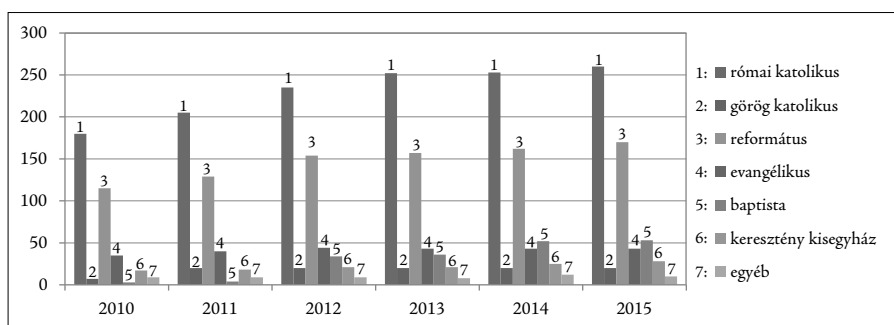
⁵ Az emelkedés egyik oka, hogy 2012 és 2013 között jelentősen csökkent az önkormányzati fenntartói társulások és a többcélú kistérségi társulások száma (811-ről 401-re), így a korábbi tagintézmények (újra) önálló intézmények lettek.

3. ábra: Nappali tagozatos gyermekek/diákok számának fenntartók szerinti aránya a különböző oktatási intézményekben (2010–2015). Szakiskola* = szakiskola és speciális szakiskola együtt

mények esetében változatlan maradt, sőt felgyorsult (5 év alatt 47%), a magániskolákban viszont az ellenkezőjébe fordult át: a diákok száma 30%-kal lett kevesebb. Mindeközben az önkormányzati (újabbán: állami) iskolákban a létszám folyamatosan csökkent.

A 3. ábra képzési típusokra bontva mutatja a létszámok fenntartócsoportok szerinti arányát. Néhány változás szabad szemmel is jól látható. 2015-re az egyházi szektor részesedése – az óvoda kivételével – mindenütt meghaladta a tíz százalékot, a legnagyobb növekedés 2011 és 2012 között következett be (általános iskola, szakképzés). A magán-szektor visszaesése a szakképzésnek köszönhető, ahol a diákok létszáma drámaian csökkent, a többi képzési típusban a részesedése alig változott, kicsit még inkább nőtt is. Az

4. ábra: Egyházi közoktatási intézmények száma felekezetek szerint (2010–2015)

állami szférában a létszámok, ahogy már említettem, 2010 óta folyamatosan csökkennek, a szakképzésben a fenntartócsoportokon belüli arányok enyhe növekedése kizárólag a magánszektor jelentős visszaszorulásának eredménye.

Az egyházi szektor adatait tovább bontottam: a három hagyományos egyház – katolikus (ezen belül megkülönböztetve római katolikust és görög katolikust), református és evangélikus – mellett (az általuk fenntartott intézmények nagy száma miatt) külön csoportként kezeltem a baptistákat.⁶ Az összes többit vagy a keresztény kisegyházak, vagy az Egyéb kategóriába soroltam.⁷ Jól látszik, hogy 2010 és 2015 között minden felekezetnek (felekezetcsoportnak) sikerült növelnie oktatási intézményeinek a számát (4. ábra). Különösen látványos fejlődést mutatnak görög katolikusok, és még inkább a baptisták. Utóbbiak jóformán a semmiből bukkantak elő (2010-ben mindössze három intézményük volt), mára viszont a fenntartott intézmények számát tekintve – megelőzve az evangélikusokat – a harmadik legnagyobb felekezetté nőtték ki magukat (2. táblázat).

Hasonló képet mutatnak a létszámadatok (5. ábra). Jól látható, hogy a „nagy ugrás”, a diákok számának legnagyobb emelkedése 2011 és 2012 között következett be. A reformátusok és még inkább a katolikusok által fenntartott intézményeknél a növekedés az ezt követő években is jelentős, a többinél inkább stagnálás figyelhető meg.

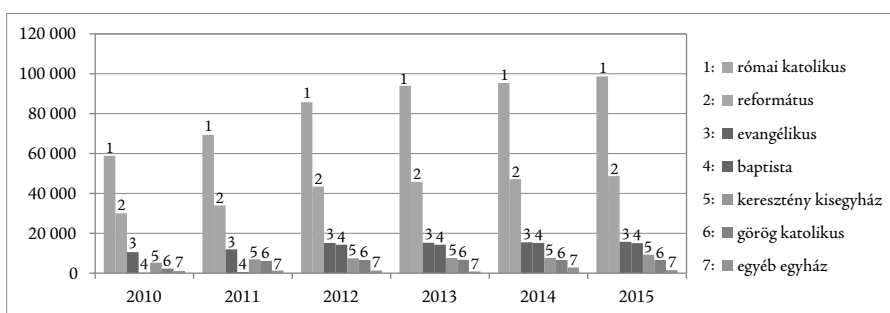
Az egyházak különböző mértékben vannak jelen az egyes képzési típusokban. Van, amelyik leginkább az általános iskolai képzésre fekteti a hangsúlyt (pl. katolikus, görög katolikus, református); mások a gimnáziumira (evangélikus vagy – a katolikuson belül – a szerzetesrendek); a keresztény kisegyházak (főleg a külön csoportba sorolt baptisták)

⁶ Baptista Szeretetszolgálat és Magyarországi Baptista Egyház.

⁷ A KIR-STAT az egyházi intézményeken belül korábban csupán két csoportot különböztetett meg (egyházi jogi személy, ill. egyházi felsőoktatási intézmény). Újabbán külön kategóriaként kezelik az ún. valási tevékenységet végző szervezeteket (ebbe jelenleg kizárólag az Iványi Gábor fémjelzte Magyarországi Evangélikumi Testvérközösség tartozik). – A saját besorolásom természetesen vitatható (főleg az Egyéb kategóriába került teljesen eltérő felekezetek miatt), de elemzésemet érdemben nem érinti, hiszen az egyházi csoporton belül leginkább a magyarországi nagy egyházak, illetve a baptisták által fenntartott intézmények dominálnak. A két kisebb csoportba az alábbi egyházak kerültek (egy részük ma már nem tart fenn oktatási intézményt): *Keresztény kisegyházak*: Adventista; Az Út Gyermekei Egyház; Budapesti Autonóm Gyülekezet; De La Salle Szent János Egyház; Hit Gyülekezet; Keresztény Család Gyülekezet; Magyarországi Biblia Szól Egyház; Magyarországi Evangélikumi Testvérközösség; Magyarországi Metodista Egyház; Pünkösdi Egyház; Szeretet Szövetség Egyház; Teljes Élet Szeretet Egyháza; *Egyéb*: A Tan Kapuja Buddhista Egyház; Dzsaj Bhim Közösség; Magyarországi Krisna-tudatú Hívók Közössége; Muszlim; Ortodox; Zsidó.

2. táblázat: Egyházi intézmények száma felekezetek szerint (2010–2015)

Fenntartó	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Növekedés 2010–2015
Római katolikus	180	205	235	252	253	260	1,4
Görög katolikus	7	20	20	20	20	20	2,9
Református	115	129	154	157	162	170	1,5
Evangélikus	35	40	44	43	43	43	1,2
Baptista	3	4	34	36	52	53	17,7
Keresztény kisegyház	17	18	21	21	25	28	1,6
Egyéb	9	9	9	8	12	10	1,1
<i>Összesen</i>	<i>366</i>	<i>425</i>	<i>517</i>	<i>537</i>	<i>567</i>	<i>584</i>	<i>1,6</i>

5. ábra: Óvodások és nappali tagozatos diákok (általános iskolások, gimnazisták, szakiskolások, speciális szakiskolások és szakközépiskolások) együttes létszáma egyházi intézményekben, felekezetek szerint (2010–2015)

sok tanulót képeznek a szakképzésben; a görög katolikusoknak átlagon felüli mértékben van óvodájuk (lásd a félkövérrel szedett számokat a 3. táblázatban, amely a 2015-ös adatokat mutatja).

Általános iskolák

Az általános iskolások száma 2010 és 2015 között több mint 10 ezerrel csökkent (758 566-ról 747 616-ra). A csökkenés azonban csak az állami/önkormányzati szektort sújtotta, ahol hat év alatt a diákok száma közel 10 százalékkal lett kevesebb. A magán-szektor 2014-ig lényegében stagnált, egy évre rá a diákok száma viszont már több mint ezer fővel nőtt (a magániskolák jelentősége ennek ellenére elenyésző, változatlanul csak az összes diáknak kb. 2%-a jár ilyen intézménybe, lásd 4. és 5. táblázat). Az egyházi általános iskolákban tanulók száma viszont jelentősen emelkedett, megduplázódott (50 750-ről 101 045-re nőtt) a hat év alatt. Arányuk már 2012-ben meghaladta a 10 százalékot, 2015-ben pedig 13,5%-ot tett ki.

3. táblázat: Gyermek és nappali tagozatos diákok száma fenntartó és képzési típus szerint (2015)

Fenntartó	Óvoda (%)	Általános iskola (%)	Gimnázium (%)	Szakiskola (+ spec. szakiskola) (%)	Szakközépiskola (%)	Óvodások és nappali tagozatos diákok összesen (%)
Állami	22,9	50,0	9,9	5,6	11,6	100,0
Magán	16,3	23,7	20,0	12,8	27,1	100,0
Egyházi	11,5	51,5	22,2	4,7	10,1	100,0
Katolikus	11,8	62,1	14,0	3,5	8,6	100,0
Katolikus (szerzetesrendek)	7,5	28,3	46,5	4,2	13,5	100,0
Görög katolikus	21,9	57,6	5,0	0,0	15,4	100,0
Református	12,1	59,7	20,3	1,9	6,0	100,0
Evangélikus	14,1	35,2	44,6	0,7	5,4	100,0
Baptista	9,6	37,3	11,0	20,0	22,1	100,0
Keresztény kisegyház	8,8	53,0	9,9	10,5	17,7	100,0
Egyéb egyház	19,7	30,4	21,8	28,2	0,0	100,0
<i>Összesen</i>	<i>21,2</i>	<i>49,1</i>	<i>11,9</i>	<i>5,8</i>	<i>12,0</i>	<i>100,0</i>

Ezek az adatok önmagukban is érdekesek, érdemes azonban egy kicsit jobban a számok mögé pillantani. Ehhez elsőként leválogattam azokat a településeket, ahol csak egyházi általános iskola található, majd ezeket lebontottam az egyes egyházakra (6. táblázat).

4. táblázat: Általános iskolások száma fenntartócsoport szerint (2010–2015)

Fenntartó	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Változás (%) (2010–2015)
Állami	693 368	672 054	644 578	641 367	638 510	631 013	91,0
Egyházi	50 750	63 139	85 958	94 344	98 134	101 045	199,1
Magán	14 448	14 672	14 522	14 622	14 390	15 558	107,7
<i>Összesen</i>	<i>758 566</i>	<i>749 865</i>	<i>745 058</i>	<i>750 333</i>	<i>751 034</i>	<i>747 616</i>	<i>98,6</i>

5. táblázat: Általános iskolások aránya fenntartócsoport szerint (2010–2015)

Fenntartó	2010 (%)	2011 (%)	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)
Állami	91,4	89,6	86,5	85,5	85,0	84,4
Egyházi	6,7	8,4	11,5	12,6	13,1	13,5
Magán	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9	2,1
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>99,9</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

6. táblázat: Települések száma, ahol csak egyházi általános iskola működik, egyházak szerint (2010–2015)

Egyház	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Római katolikus	15	27	61	71	72	74	4,9
Református	14	16	30	33	35	36	2,6
Baptista	1	2	17	17	17	13	13,0
Keresztény kisegyház	4	6	8	9	10	10	2,5
Görög katolikus	1	4	4	4	4	4	4,0
Evangélikus	1	1	2	2	2	2	2,0
Egyéb egyház	2	2	2	1	1	0	0,0
<i>Összesen</i>	38	58	124	136*	139**	137**	3,6

* Egy településen két egyházi (egy katolikus és egy református) iskola van.

** Két településen két egyházi (egy-egy katolikus és egy-egy református) iskola van.

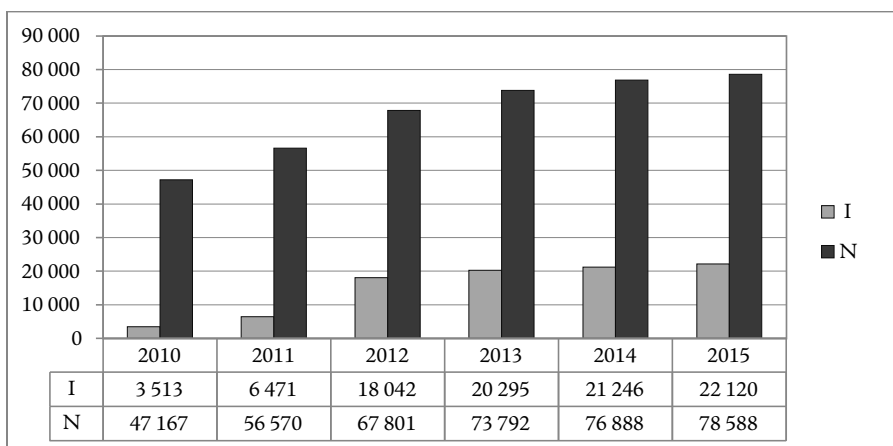
Jól látható, hogy a csak egyházi általános iskolával rendelkező települések (a továbbiakban: egyházi egyiskolás települések⁸) száma 2010 és 2015 között jelentősen, több mint három és félszeresére nőtt.

Két érdekességre külön felhívom a figyelmet (6. táblázat, félkövérrel szedett egyházak). Az egyik ezúttal is a baptistákat érinti, akik a hat év alatt a legnagyobb növekedést könyvelhetik el: míg 2010-ben csupán egy, addig 2015-ben már 13 településen volt kizárólag baptista általános iskola. A tanulói létszámok még nagyobb arányban változtak (88-ról 3036-ra emelkedtek). A másik az evangélikusok „visszafogottsága”. Alulreprezentáltságuk nemcsak az egyház – a többi nagy egyházzal összehasonlítva – kis létszámának, hanem egy 2011-es országos presbitériumi határozatnak is tulajdonítható. Ez utóbbi egy oktatási intézmény átvételének feltételül szabja (ajánlja), hogy az adott település lakosságának

7. táblázat: Diákok száma azokon a településeken, ahol csak egyházi általános iskola működik, egyházak szerint (2010–2015)

Egyház	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Római katolikus	1 216	2 941	8 259	10 050	10 338	11 369	9,3
Református	1 592	1 800	3 954	4 620	5 180	5 412	3,4
Baptista	88	156	3 397	3 314	3 298	3 036	34,5
Keresztény kisegyház	396	600	925	917	1 034	1 017	2,6
Evangélikus	115	124	713	693	710	684	5,9
Görög katolikus	24	680	639	629	601	602	25,1
Egyéb egyház	82	170	155	72	72	0	0,0
<i>Összesen</i>	3 513	6 471	18 042	20 295	21 233	22 120	6,3

⁸ Az elnevezés, ahogy az a 6. táblázatból is látszik, nem teljesen pontos: a települések közül 2013-ban egy, 2014-től kettőben két egyházi iskola is működött.

6. ábra: Nappali tagozatos egyházi általános iskolások száma aszerint, hogy a településen csak egyházi általános iskola található (I – csak egyházi), vagy működik más fenntartású is (N – nem csak egyházi), 2010–2015

8. táblázat: Diákok számában bekövetkezett változás az előző évhez képest aszerint, hogy a településen csak egyházi általános iskola található (Csak egyházi), vagy működik más fenntartású is (Nem csak egyházi), 2010–2015

Milyen fenntartású általános iskola van a településen?	2011	2012	2013	2014	2015
Csak egyházi	2 958	11 571	2 253	951	874
Nem csak egyházi	9 403	11 231	5 991	3 096	1 700
<i>Összesen</i>	<i>12 361</i>	<i>22 802</i>	<i>8 244</i>	<i>4 047</i>	<i>2 574</i>

létszáma haladja meg a 3500 főt, lévén „ez a gazdaságos működtetés feltétele”.⁹ Ennek a korlátozásnak a kettő közül az egyik evangélikus iskola valóban eleget is tesz, a másikat még 2011 előtt vette át az egyház.

Még drámaibb volt a változás az egyházi egyiskolás települések tanulói létszámában, az ilyen iskolákba járó diákok arányában bekövetkezett változás jóval meghaladta az összes egyházi általános iskolában tanulót (több mint hatszoros vs. kétszeres emelkedés, lásd: 7. táblázat és 6. ábra). Volt egy év (2012), amikor az egyházi egyiskolás települések diákjainak nemcsak az aránya, de a száma is meghaladta a többi egyházi tanulót (8. táblázat). A 2015-ös adat (22 120 diák) azt jelenti, hogy ebben az évben az összes általános iskolás 3,0%-a járt olyan egyházi iskolába, ahol a településen nem volt más fenntartású (állami vagy magán-) intézmény.

⁹ 37/2011. (III. 17.) országos presbitériumi határozat. Iránymutatás az oktatási és diakóniai intézmény-átvétel szempontjairól. Ezt a határozatot öt évvel később a 116/2016. (IX. 22.) országos presbitériumi határozat az intézményátvételi szempontrendszerrel – javasolt feltételként – megerősítette.

A fenntartóváltás okai

Hogyan válik egy település egyházi egyiskolássá? Ez elméletileg kétféleképpen történhet. Elképzelhető, hogy helyben már korábban is működött egyházi iskola, de nem önmagában, hanem pl. egy önkormányzati mellett, mígnem utóbbi valamiért bezárta kapuit, s onnantól kezdve az egyházi intézmény egyedülként fogadja az iskolásokat. A másik lehetőség az, amikor a település egyetlen (önkormányzati) intézményét átveszi valamelyik egyház. Ennek eldöntéséhez egy évet választottam ki, a legnagyobb változás évét: 2012-ben 67-tel több egyházi egyiskolás települést találtam, mint egy évvel korábban. Kiderült, hogy 2011-ben még mindegyikük önkormányzati fenntartású volt, azaz ezek a települések iskolájuk fenntartóváltása következtében váltak egyházi egyiskolássá.

Vajon miért vettek át az egyházak pont 2011-ben és még inkább 2012-ben olyan sok iskolát? A kutatásunk során olyan általános iskolák igazgatóival készítettünk interjút, amelyek 2010 után (többnyire 2011-ben vagy 2012-ben) váltottak fenntartót, lettek egyházivá. A váltás okaként szinte mindegyikük az iskola fennmaradásának kérdésessé válását említette. Vagy az önkormányzat anyagi helyzete romlott le annyira, hogy már képtelennek tűnt az intézmény további finanszírozására, vagy a tervezett államosítás miatt félték attól, hogy az átalakítás saját iskolájukat negatívan érinti: bezárják, jobbik esetben leminősítik tagiskolává, vagy egyszerűen ózdkodtak a centralizációtól. Nem véletlen emiatt az sem, hogy 2011-ben, 2012-ben maguk az iskolák vagy a fenntartó önkormányzatok, esetleg a szülők voltak a kezdeményezők; ők keresték meg az egyházakat, és nem fordítva. Hasonló eredményre jutott egy 2013-ban folytatott kutatás is: „Az általános iskolák esetében a saját források hiánya, míg a középiskolák esetében a várható jobb oktatási színvonal az oka annak, hogy egy intézmény fenntartása átkerült az egyházhoz.” (Péteri 2015: 13 – kiemelés az eredetiben, TG)

Az anyagi nehézség mint ok azonban önmagában még nem magyarázza a legtöbb iskolaátadás időpontját (miért éppen 2011 és 2012?) – kellett ehhez egy jogszabály-módosítás is. Korábban az egyházi fenntartónak átadott közoktatási intézmény egyházi kiegészítő támogatását – egy ún. közoktatási megállapodás alapján – legalább öt évig az önkormányzatnak kellett fizetnie. Egy anyagi problémákkal küszködő településnek emiatt egyszerűen nem érte meg, hogy átadja az iskoláját. Ezen a ponthelyzeten változta-

9. táblázat: Települések száma, ahol csak egyházi általános iskola működik, régiók szerint (2010–2015)

Régió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Észak-Magyarország	7	14	34	48	50	51	7,3
Dél-Alföld	7	18	34	34	34	34	4,9
Közép-Dunántúl	8	8	20	19	20	20	2,5
Észak-Alföld	1	2	13	13	13	14	14,0
Közép-Magyarország	4	4	7	7	7	7	1,8
Nyugat-Dunántúl	6	7	9	8	8	7	1,2
Dél-Dunántúl	5	5	7	7	7	4	0,8
Összesen	38	58	124	136	139	137	3,6

10. táblázat: Diákok száma azokon a településeken, ahol csak egyházi általános iskola működik, régiók szerint (2010–2015)

Régió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Észak-Magyarország	593	1 338	4 719	7 074	8 118	8 515	14,4
Dél-Alföld	436	2 096	4 975	4 829	4 703	4 743	10,9
Közép-Dunántúl	62	459	2 978	3 019	3 014	3 679	59,3
Észak-Alföld	715	742	2 510	2 508	2 528	2 588	3,6
Közép-Magyarország	705	739	1 395	1 427	1 418	1 449	2,1
Nyugat-Dunántúl	610	644	789	776	786	729	1,2
Dél-Dunántúl	392	453	676	662	666	417	1,1
<i>Összesen</i>	3 513	6 471	18 042	20 295	21 233	22 120	6,3

tott a közoktatási törvény módosításáról szóló 2010. évi LI. törvény, amely lehetővé tette, hogy a kiegészítő támogatást már az átadást követő tanítási évtől kezdődően a központi költségvetés, és ne az önkormányzat fizesse (*Kozák 2010*). A KLIK megjelenésével a folyamat (ideiglenesen legalábbis) lelassult, nehezkesebbé vált, ezzel magyarázható, hogy 2013 óta lényegében változatlan az egyházi egyiskolás települések száma.

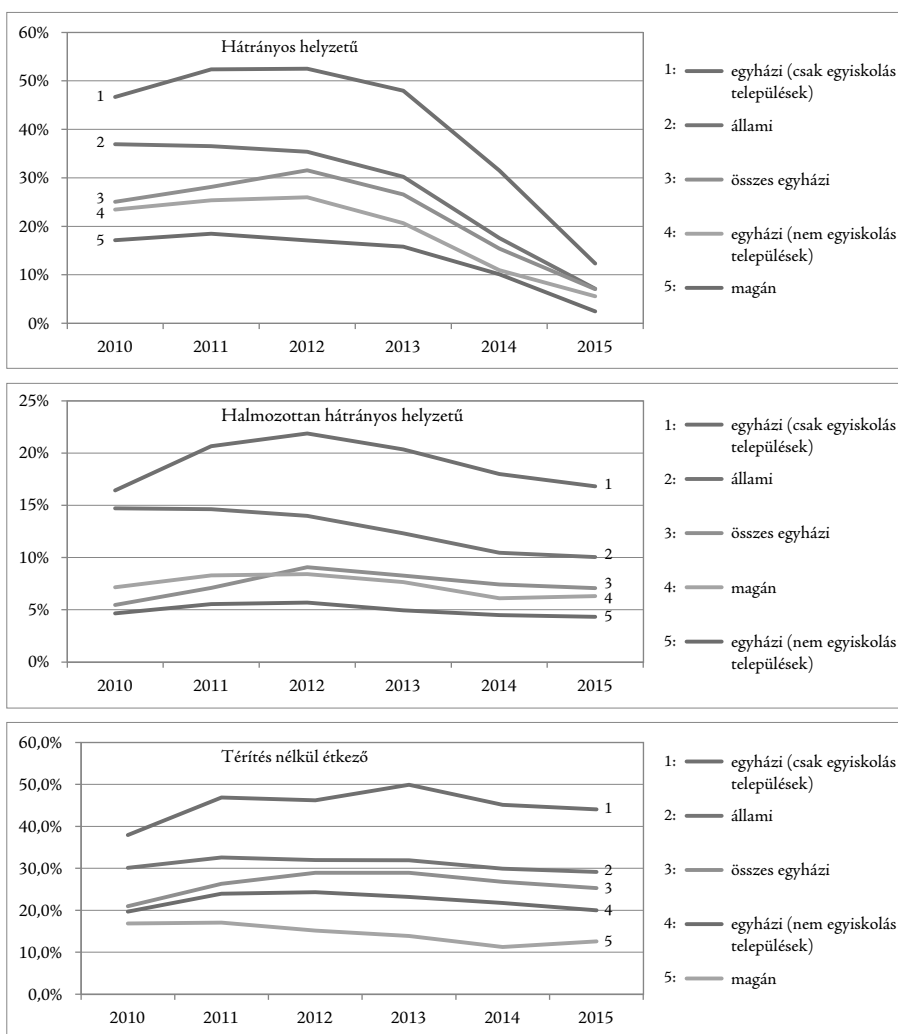
Az interjúkban magyarázatként említett anyagi nehézségeket részben és közvetve a statisztikai adatok is alátámasztják. Így például a legtöbb, csak egyházi általános iskolával rendelkező település az ország leghátrányosabb régiójában, Észak-Magyarországon található (*9. táblázat*), és ugyanez vonatkozik a diákok számára is (*10. táblázat*).

Még inkább beszédesek a megyei adatok. Jóllehet, Tolna és Vas megye kivételével az ország összes megyéjében találunk olyan települést, ahol csak egyházi általános iskola működik, eloszlásuk semmi esetre sem egyenletes. 2015-ben tíznél több ilyen település volt Borsod-Abaúj-Zemplénben (20), Szabolcs-Szatmár-Beregben (16), Békésben (14), Csongrádban (12), Jász-Nagykun-Szolnok és Veszprém megyében (11-11), illetve Békés megyében (10). Jól látható tehát, hogy a kizárólag egyházi általános iskolával rendelkező települések többnyire az ország szegényebb régióiban, megyéiben találhatók (*Melléklet 3. és 4. táblázat*).

Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy az egyházi egyiskolás települések többsége község (2015-ben a 137 településből mindössze kilenc volt város, nagyközség nyolc, község pedig 120), és alapvetően kis lakónépességű (átlag: 1925 fő).¹⁰ Emiatt és a települések korábban említett, többnyire hátrányos helyzetének köszönhetően nem meglepő, hogy a diákok szociális összetétele is jóval előnytelenebb az átlagnál. (Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezek az iskolák nem válogathatnak: a település összes diákját fel kell venniük.) A társadalmi helyzetre utaló három mutató eloszlását láthatjuk a *7. ábrán*.

Az ábrákból több következtetés is levonható. Az egyik az, hogy a „hátrányos helyzet” mint mutató – önmagában legalábbis – 2013 óta lényegében használhatatlan (a hátrányos helyzetűek száma és aránya – a nyelvi érzéknek, a józan észnek ellentmondva –

¹⁰ Nagyobb településeken általában több általános iskola található.

7. ábra: Hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, ill. térítés nélkül étkező nappali tagozatos általános iskolások aránya fenntartócsoport szerint (2010–2015)¹¹

kisebbség a halmozottan hátrányos helyzetűekénél). A hátrányos helyzetűek csökkenése természetesen nem azt jelenti, hogy egyik évről a másikra jobb lett a diákok helyzete, a változás kizárólag a fogalom (jogszabály¹²) megváltozott definíciójának köszönhető. A halmozottan hátrányos helyzet valamivel jobb mutatónak tűnik (kisebbség az ugrások az egyes évek között), még inkább használhatónak tűnik a térítés nélkül étkezők aránya.

¹¹ Csak a jobb szemléltetés kedvéért választottam a jelen esetben valójában helytelen vonaldiagramot.

¹² A hátrányos, ill. halmozottan hátrányos helyzet fogalmát 2013. szeptember 1-ig az 1993. évi LXXIX. közoktatásról szóló tv. 121.§ (1) 14. pontja határozta meg. – Azóta a 2013. évi XXVII. törvény 45. §-ában meghatározottak szerint A gyermekek védelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 67/A. §-ának módosítása van érvényben.

A másik és az előzőnél fontosabb következtetés, amit levonhatunk, az az, hogy az egyházi egyiskolás települések diákjai mindhárom mutató alapján lényegesen rosszabb helyzetűek – még az állami iskolák átlagánál is. Figyelembe véve az egyházi egyiskolás települések és diákjaik számának hirtelen megemelkedését 2011-ben és főleg 2012-ben, nem meglepő, hogy emiatt a hátrányos helyzet jelen mutatói az összes egyházi általános iskolás tekintetében is romlottak (az összes egyházi diákot jelző vonal mindhárom esetben megközelíti az államiét).

Az tehát, hogy az egyházi általános iskolások körében a 2010-es évek elején nőtt a rossz társadalmi helyzetűek aránya, leginkább annak tulajdonítható, hogy ebben az időszakban számos (és leginkább rossz anyagi helyzetű) önkormányzati iskola vált egyházi fenntartásúvá.

Végezetül még egy megjegyzés. Számos problémát felvet ugyan, ha egy településen csak egyházi általános iskola működik (pl. hiányzik a világnézetileg semleges oktatásban való részvétel lehetősége), ennek ellenére a fenntartóváltások lényegében zökkenőmentesen zajlottak le. Sok helyen akadt ugyan egy-egy szülő vagy tanár, aki elvitte a gyereket, illetve munkahelyet váltott, miután az iskola egyháziává vált, de a túlnyomó többség üdvözölte a fenntartócsere-t. Nem véletlenül. Nem önkormányzati vagy egyházi iskola között kellett választani, hanem aközött, hogy megmarad-e az iskola, avagy sem.

Összegzés

2000 óta az önkormányzati (állami) iskolák, ugyanígy a tanulók létszáma folyamatosan csökken. A magánszektorban 2010-ig emelkedés, azóta erős visszaesés tapasztalható. Az egyházi szektorban a növekedés 2000 óta nemcsak töretlen, de 2010 óta fel is gyorsult. 2010 óta a magán- és az egyházi szféra közötti változás a fentiek miatt egy kinyíló ollóra emlékeztet. 2015-ben az egyházi tanulók aránya az összes tanulón belül minden képzési típusban meghaladta a tíz százalékot.

Az egyházi szektor jelenléte régóta jelentős a gimnáziumi képzésben (kiemelkedően magas a 6 és 8 osztályos gimnáziumokban). Ez nem változott, sőt az intézmények, diákok száma 2010 és 2015 között még tovább nőtt. Ami új, az az egyházi szektor „terjeszkedése” egyrészt „lefelé”, az általános iskolai képzés, másrészt – és inkább csak az utóbbi pár évben – a szakképzés irányában.

Az egyházak részvétele az oktatásban részben tükrözi a népesség belüli arányukat: a legtöbb diák katolikus iskolába jár, a második helyen a reformátusokat, a harmadikon az evangélikusokat találjuk. E tekintetben „kilógnak a sorból” a számuk alapján is mindenképpen kisegyháznak tekinthető baptisták, akik a gyermekek/tanulók számát tekintve 2015-re már majdnem behozták az evangélikusokat. Ha pedig az intézmények, feladatellátási helyek számát nézzük, akkor 2014 óta a baptista a harmadik legnagyobb iskolafenntartó egyház.

Az egyházi szektorban 2010 és 2012 között jelentősen nőtt a rosszabb szociális helyzetű általános iskolások aránya. Ez annak következménye, hogy ebben az időszakban számos – leginkább anyagi nehézségekkel küszködő – önkormányzat döntött úgy, hogy a település egyetlen iskoláját átadja valamelyik egyháznak.

2015-ben 137 településen csak egyházi általános iskola működött. Az ezekben tanuló diákok aránya az összes általános iskolásnak kereken a három százaléka.

IRODALOM

- HERMANN Z. – VARGA J. (2016) Állami, önkormányzati, egyházi és alapítványi iskolák: részarányok, tanulói összetétel és tanulói teljesítmények. In: KOLOSI T. – TÓTH I. G. (eds): *Társadalmi Riport 2016*. Budapest, Társki. pp. 311–333. (Társadalmi riport, 14.)
- KOZÁK A. (2010) *Fontosabb változások a közoktatást érintő tanügyi és munkajogi szabályozás terén*. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://ame.hu/attachments/361_Kozak_ea.doc/ [Letöltve: 2017. 05. 02.]
- PÉTERI G. (2015) Helyi autonómia: felejtjük el? *Új Magyar Közigazgatás*, 1. pp. 11–21. <http://kozszov.org.hu/index.php/uj-magyar-kozigazgatas/2015/> [Letöltve: 2017. 05. 02.]

MELLÉKLET

1. táblázat: Óvodások és nappali tagozatos diákok száma képzési típus és fenntartócsoport, ill. egyházak szerint (2010–2015)

Fenntartó	Óvoda	Általános iskola	Gimnázium	Szakiskola	Speciális szakiskola	Szakközépiskola	Összesen
2015							
Összesen	321 012	745 323	180 966	80 493	7 146	182 529	1 517 469
Állami	288 507	630 052	125 318	63 805	6 812	146 265	1 260 759
Magán	10 022	14 563	12 269	7 724	157	16 611	61 346
Egyházi	22 483	100 708	43 379	8 964	177	19 653	195 364
Katolikus	8 188	43 109	9 708	2 371	79	5 947	69 402
Református	5 873	29 027	9 865	946		2 932	48 643
Katolikus (szerzetesrendek)	2 186	8 271	13 570	1 223		3 945	29 195
Evangélikus	2 216	5 521	6 994	109		854	15 694
Baptista	1 453	5 626	1 658	2 926	85	3 325	15 073
Keresztény kisegyház	810	4 866	913	952	13	1 627	9 181
Görög katolikus	1 452	3 817	333			1 023	6 625
Egyéb egyház	305	471	338	437			1 551
2014							
Összesen	321 489	748 486	182 228	92 536	7 496	188 762	1 540 997
Állami	290 471	637 448	128 806	71 852	6 949	148 361	1 283 887
Magán	9 403	13 134	11 849	11 265	427	20 750	66 828
Egyházi	21 615	97 904	41 573	9 419	120	19 651	190 282
Katolikus	7 780	41 283	9 053	2 310	67	5 937	66 430
Református	5 478	28 143	9 652	1 054		2 777	47 104
Katolikus (szerzetesrendek)	2 162	8 046	13 362	1 389		3 951	28 910
Evangélikus	2 207	5 478	6 860	117		854	15 516
Baptista	1 467	5 885	1 184	3 310	48	3 275	15 169
Keresztény kisegyház	658	4 702	791	758	5	828	7 742
Görög katolikus	1 479	3 769	312			1 019	6 579
Egyéb egyház	384	598	359	481		1 010	2 832
2013							
Összesen	330 184	747 746	185 440	105 122	8 344	203 515	1 580 351
Állami	299 897	640 335	132 133	81 903	7 751	158 447	1 320 466
Magán	9 467	13 324	11 775	13 078	410	27 477	75 531
Egyházi	20 820	94 087	41 532	10 141	183	17 591	184 354
Katolikus	7 754	40 480	8 852	2 679	88	6 301	66 154

folytatás a következő oldalon

1. táblázat: Óvodások és nappali tagozatos diákok száma képzési típus és fenntartócsoporthoz, ill. egyházak szerint (2010–2015) – *folytatás*

Fenntartó	Óvoda	Általános iskola	Gimnázium	Szakiskola	Speciális szakiskola	Szakközépiskola	Összesen
Református	5 144	26 595	10 028	1 165		2 842	45 774
Katolikus (szerzetesrendek)	2 097	7 784	13 411	1 458		2 957	27 707
Evangélikus	2 034	5 227	7 042	113		905	15 321
Baptista	1 422	5 498	737	3 887	62	2 637	14 243
Keresztény kisegyház	632	4 403	793	834	33	864	7 559
Görög katolikus	1 568	3 724	301			1 085	6 678
Egyéb egyház	169	376	368	5			918
2012							
Összesen	340 204	742 931	189 526	117 543	9 134	224 214	1 623 552
Állami	310 898	643 633	136 421	91 790	8 518	170 426	1 361 686
Magán	9 042	13 455	12 015	15 382	371	37 650	87 915
Egyházi	20 264	85 843	41 090	10 371	245	16 138	173 951
Katolikus	7 655	35 835	7 429	2 507	127	5 820	59 373
Református	4 951	24 819	10 200	1 418		1 978	43 366
Katolikus (szerzetesrendek)	2 063	7 441	13 843	1 564		1 428	26 339
Evangélikus	1 883	5 031	7 188	86		981	15 169
Baptista	1 415	4 958	709	4 189	34	2 983	14 288
Keresztény kisegyház	670	3 606	793	525	59	1 864	7 517
Görög katolikus	1 476	3 710	301			1 084	6 571
Egyéb egyház	151	443	627	82	25		1 328
2011							
Összesen	341 190	747 601	195 169	129 440	9 720	233 122	1 656 242
Állami	316 053	670 905	144 360	107 113	9 112	184 801	1 432 344
Magán	9 234	13 655	12 875	17 953	398	39 700	93 815
Egyházi	15 903	63 041	37 934	4 374	210	8 621	130 083
Katolikus	5 926	26 123	6 660	1 865	130	2 886	43 590
Református	4 256	18 808	9 582	389		917	33 952
Katolikus (szerzetesrendek)	1 906	7 137	14 067	1 501		1 154	25 765
Evangélikus	1 641	3 432	5 986	68		872	11 999
Keresztény kisegyház	564	3 323	707	488	67	1 719	6 868
Görög katolikus	1 310	3 424	304			1 073	6 111
Egyéb egyház	153	411	628	63	13		1 268
Baptista	147	383					530

folytatás a következő oldalon

1. táblázat: Óvodások és nappali tagozatos diákok száma képzési típus és fenntartócsoporthoz, ill. egyházak szerint (2010–2015) – folytatás

Fenntartó	Óvoda	Általános iskola	Gimnázium	Szakiskola	Speciális szakiskola	Szakközépiskola	Összesen
2010							
Összesen	338 162	756 569	198 700	129 421	9 816	240 364	1 673 032
Állami	316 554	692 130	150 369	107 858	9 255	194 978	1 471 144
Magán	9 158	13 759	12 935	17 436	410	39 890	93 588
Egyházi	12 450	50 680	35 396	4 127	151	5 496	108 300
Katolikus	4 762	20 359	5 756	1 843	89	1 579	34 388
Református	3 215	16 259	9 396	410		705	29 985
Katolikus (szerzetesrendek)	1 823	6 579	13 427	1 388		1 259	24 476
Evangélikus	1 362	2 810	5 431	87		890	10 580
Keresztény kisegyház	412	2 927	591	339	45	968	5 282
Görög katolikus	637	1 357	225			95	2 314
Egyéb egyház	158	301	570	60	17		1 106
Baptista	81	88					169

2. táblázat: Óvodások és nappali tagozatos diákok száma fenntartócsoporthoz, ill. egyházak szerint (2010–2015)

Fenntartó	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Állami	1 471 144	1 432 344	1 361 686	1 320 466	1 283 887	1 260 759	0,86
Magán	93 588	93 815	87 915	75 531	66 828	61 346	0,66
Egyházi	108 300	130 083	173 951	184 354	190 282	195 364	1,80
Baptista	169	530	14 288	14 243	15 169	15 073	89,19
Egyéb egyház	1 106	1 268	1 328	918	2 832	1 551	1,40
Evangélikus	10 580	11 999	15 169	15 321	15 516	15 694	1,48
Görög katolikus	2 314	6 111	6 571	6 678	6 579	6 625	2,86
Katolikus	31 833	41 068	56 182	62 338	62 708	65 156	2,05
Katolikus (egyéb)	2 555	2 522	3 191	3 816	3 722	4 246	1,66
Katolikus (szerzetesrendek)	24 476	25 765	26 339	27 707	28 910	29 195	1,19
Keresztény kisegyház	5 282	6 868	7 517	7 559	7 742	9 181	1,74
Református	29 985	33 952	43 366	45 774	47 104	48 643	1,62
Összesen	1 673 032	1 656 242	1 623 552	1 580 351	1 540 997	1 517 469	0,91
Katolikus (görög katolikussal együtt)	61 178	75 466	92 283	100 539	101 919	105 222	1,72

3. táblázat: Települések száma, ahol csak egyházi általános iskola működik, megyék szerint (2010–2015)

Megye	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Borsod-Abaúj-Zemplén	1	4	8	17	19	20	20,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4	6	16	17	17	16	4,0
Békés	3	6	14	14	14	14	4,7
Csongrád	4	9	13	13	13	12	3,0
Jász-Nagykun-Szolnok	1	1	10	10	10	11	11,0
Veszprém	6	6	12	11	11	11	1,8
Heves	0	0	5	9	9	10	–
Bács-Kiskun	0	3	7	7	7	8	–
Pest	4	4	7	7	7	7	1,8
Fejér	1	1	5	5	6	6	6,0
Nógrád	2	4	5	5	5	5	2,5
Zala	3	4	5	5	5	4	1,3
Baranya	4	3	5	5	5	3	0,8
Győr-Moson-Sopron	3	3	4	3	3	3	1,0
Hajdú-Bihar	0	1	3	3	3	3	–
Komárom-Esztergom	1	1	3	3	3	3	3,0
Somogy	1	2	2	2	2	1	1,0
<i>Összesen</i>	38	58	124	136	139	137	3,6

4. táblázat: Diákok száma azokon a településeken, ahol csak egyházi általános iskola működik, megyék szerint (2010–2015)

Megye	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2010
Borsod-Abaúj-Zemplén	24	376	1 132	2 802	3 859	3 961	165,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	396	600	2 363	2 434	2 409	2 381	6,0
Békés	62	56	1 551	1 597	1 619	2 289	36,9
Csongrád	0	755	1 608	1 573	1 567	1 764	–
Jász-Nagykun-Szolnok	0	0	777	1 375	1 400	1 758	–
Veszprém	150	414	1 907	1 795	1 730	1 624	10,8
Heves	705	739	1 395	1 427	1 418	1 449	2,1
Bács-Kiskun	0	403	1 427	1 422	1 395	1 390	–
Pest	286	927	1 460	1 461	1 406	1 355	4,7
Fejér	587	599	1 259	1 252	1 276	1 303	2,2
Nógrád	48	55	891	903	909	926	19,3
Zala	173	362	447	463	450	415	2,4
Baranya	303	286	325	322	339	367	1,2
Győr-Moson-Sopron	307	358	464	454	447	362	1,2
Hajdú-Bihar	80	88	360	353	343	359	4,5
Komárom-Esztergom	304	297	500	476	486	287	0,9
Somogy	88	156	176	186	180	130	1,5
<i>Összesen</i>	<i>3 513</i>	<i>6 471</i>	<i>18 042</i>	<i>20 295</i>	<i>21 233</i>	<i>22 120</i>	<i>6,3</i>